

केन्द्रीयसंस्कृतविश्वविद्यालयः
जैनदर्शनविभागः
आचार्यप्रथमवर्षस्य विषयचयनम्
आचार्य - जैनदर्शनम्

कक्षा	सत्रार्द्ध	पत्रकोड	पाठ्यक्रमविवरणम्	क्रेडिट्	यूनिट	कालांश
आचार्य प्रथमवर्ष	प्रथम	DSCC16	प्रमाणस्वरूपमीमांसा आधारग्रन्थः – प्रमेयकमलमार्तण्डः आचार्यप्रभाचन्द्रविरचितः सहायकग्रन्थः – प्रमेयकमलमार्तण्ड परिशीलनम् – प्रो. उदयचन्द्रजैन, वाराणसी	4	4	
		यूनिट I	1. उमास्वामीकृतप्रमाणलक्षणम् 2. समन्तभद्रकृतप्रमाणलक्षणम् 3. माणिक्यनन्दिकृतप्रमाणलक्षणम् 4. हेमचन्द्रकृतप्रमाणलक्षणम् 5. जैनजैनेतरदार्शनिकपरिधौ एतेषां सर्वेषां समीक्षणम् ।	1	1	16-20
		यूनिट II	1. जरनैयायिकानां प्रमाणलक्षणं तस्य पूर्वापरपक्षपुरस्सरं समीक्षा च । 2. नव्यनैयायिकमते प्रमाणस्यावधारणा समीक्षणं च । 3. सन्निकर्षस्य प्रमाणत्वं तदुणदोषविचारः । 4. इन्द्रियवृत्तिप्रमाणम् । 5. ज्ञातृव्यापारः प्रमाणम् तद्विमर्शश्च ।	1	1	16-20
		यूनिट III	1. प्रमाणमीमांसायां ब्रह्माद्वैतशून्याद्वैतवादयोः मूलतत्त्वानि पूर्वापरपक्षपुरस्सरं च तत्समीक्षणम् । 2. अचेतनज्ञानवादस्य, स्वसंवेदनज्ञानवादस्य, ज्ञानान्तरवेद्यवादस्य च समीक्षणम्	1	1	16-20
		यूनिट IV	1. सम्यग्ज्ञानं प्रमाणम् तत्र कथं ज्ञानस्यैव करणत्वम्, प्राप्तिपरिहारविचारः अपूर्वार्थविचारः । 2. प्रमाणस्य प्रामाण्यम्, उत्पत्तिज्ञप्तिदिशा तस्य समीक्षणम् ।	1	1	16-20

कक्षा	सत्रार्द्ध	पत्रकोड	पाठ्यक्रमविवरणम्	क्रेडिट्	यूनिट	कालांश
आचार्य प्रथमवर्ष	प्रथम	DSCC17	द्रव्यमीमांसा आधारग्रन्थः – पंचास्तिकायसंग्रहः आचार्यकुन्दकुन्दकृतः	4	4	
		यूनिट I	लोके द्रव्याणामवस्थितिः, द्रव्याणाम् अस्तिकायत्वं, अनस्तिकायत्वं च, सत्तायाः लक्षणम्, द्रव्यलक्षणविमर्शः, द्रव्यगुणपर्यायाणां परस्परं भेदाभेदत्वम्, उत्पादव्ययध्रौव्यत्वसिद्धिः च	1	1	16-20
		यूनिट II	जीवस्वरूपविमर्शः, मुक्तिजीवस्य स्वरूपं वैशिष्ट्यं चा सिद्धजीवस्य स्वरूपवैशिष्ट्यम्, चेतनायाः त्रैविध्यम्, उपयोगस्य अष्टौ भेदाः, गुणगुणिनोः भेदः अभेदः भेदाभेदौ च, द्रव्यगुणेषु परस्परमयुतसिद्धत्वम्, जीवस्य संसारपरिभ्रमणकारणानि मोक्षप्राप्त्युपायश्च।	1	1	16-20
		यूनिट III	1. पुद्गलस्य चत्वारो भेदाः- परमाणुः स्कन्धः स्कन्धदेशः स्कन्धप्रदेशश्च, 2. परमाणोः लक्षणं वैशिष्ट्यं च, 3. शब्दस्य कारणं पुद्गलस्कन्धः	1	1	16-20
		यूनिट IV	1. धर्मास्तिकायस्य सोदाहरणं वर्णनम् 2. अधर्मास्तिकायस्य सोदाहरणं विवेचनम् 3. धर्माधर्मास्तिकाययोः निमित्तकारणत्वमेव 4. आकाशास्तिकायस्य वर्णनम्। 5. लोकालोकयोः विभागः। 6. द्रव्येषु मूर्तामूर्तत्वविचारः 7. पंचास्तिकायपरिज्ञानफलम् 8. कालद्रव्यस्य अवधारणा, निश्चयकालः व्यवहारकालश्च	1	1	16-20

कक्षा	सत्रार्द्ध	पत्रकोड	पाठ्यक्रमविवरणम्	क्रेडिट्	यूनिट	कालांश
आचार्य प्रथमवर्ष	प्रथम	DSCC18	आधारग्रन्थः – 1. सर्वार्थसिद्धिः - पूज्यपाददेवनन्दिविरचिता 2. तत्त्वार्थश्लोकवार्तिकम् भट्टाकलंकविरचितम् 3. प्रवचनसारः – आचार्यकुन्दकुन्दकृतः 4. नंदीसुत्तं – संपादकः - आचार्यतुलसी	4	4	
		यूनिट I	जीवस्य लक्षणं चेतना, चेतनाभिव्यक्तिलक्षणं ज्ञानं, तद्विधं सम्यङ्मिथ्याभेदात्, पंचसम्यग्ज्ञानानां स्वरूपभेदनिरूपणम् । नंदीसूत्रस्थस्य आभिणिबोहियसुयओहियमणपज्जवकेवलणाणेति ज्ञानपंचकस्य समीक्षणम्।	1	1	16-20
		यूनिट II	1. मतिश्रुतावधिज्ञानत्रयाणां मिथ्यात्वमपि। तत्र कारणविपर्यासः भेदाभेदविपर्यासः स्वरूपविपर्यासः। 2. संसारिणां मिथ्याज्ञानमज्ञानम् मत्यज्ञानं श्रुताऽज्ञानं विभङ्गज्ञानम् अवध्यज्ञानं वा। मिथ्याज्ञानान्मुक्तिः।	1	1	16-20
		यूनिट III	1. ज्ञानमीमांसा दिशा- शुभोपयोगः अशुभोपयोगः शुद्धोपयोगश्च। अतीन्द्रियज्ञानविचारः, इन्द्रियज्ञानस्य हेयता, ज्ञानप्रमाणमात्मा, ज्ञानात्मनोरेक्यम्, ज्ञानज्ञेययोः स्वातन्त्र्यम्, केवलज्ञानस्य माहात्म्यम्।	1	1	16-20
		यूनिट IV	1. मतिश्रुतावधिमनःपर्ययकेवलानि ज्ञानम् इति सूत्रस्योपरि तत्त्वार्थश्लोकवार्तिकस्य चिन्तनविमर्शः।	1	1	16-20

कक्षा	सत्रार्द्ध	पत्रकोड	पाठ्यक्रमविवरणम्	क्रेडिट्	यूनिट	कालांश
आचार्य प्रथमवर्ष	प्रथम	DSCC19	जैनश्रमणधर्मः आधारग्रन्थः – समणसुतं – समाख्यातिटीकोपेतम् सहायकग्रन्थः – मूलाचार का समीक्षात्मक अध्ययन – डा. फूलचन्द जैन प्रेमी, वारणसी	4	4	
		यूनिट I	1. मंगलसूत्राणि, णमोकारमन्त्रः तस्य माहात्म्यम्, चत्वारि, चत्वारि मंगलोत्तमशरणानि, अर्हत्सिद्धाचार्योपाध्यायसाधुविषयकम्। 2. जिनशासनसूत्राणि, जिनशासनं तस्य लक्ष्यम् आगमसंज्ञा च परीतसंसारिणः तेभ्यश्च जिनोपदेशसारोपष्टारः।	1	1	16-20
		यूनिट II	1. संघसूत्राणि, संघस्यावधारणा औचित्यञ्च, संघः खलु शरणम्, संघनिष्ठा लाभकारिणी, श्रमणसंघस्य भद्रत्वम्। 2. निरूपणसूत्राणि, निरूपणं किं कतिविधञ्च, प्रमाणनयनिक्षेपपरिभाषा, निश्चयव्यवहारनयौ, शुद्धत्वपरिज्ञानेन तदुपदेशविमर्शः। 3. संसारचक्रसूत्राणि- संसारः तस्य कारणमनर्थमूलाजीवप्रवृत्तिः, इन्द्रियादिविषयेषु सुखाभावः, सुखाभावो दुःखम्, आत्मनो बन्धे मोहग्रन्थिः कर्मबन्धनः संसारी।	1	1	16-20
		यूनिट III	1. श्रमणधर्मसूत्राणि, श्रमणः साधुः वा, साधुम्मन्याः के, साधोः प्रमुखकर्तव्यानि, आत्मज्ञानशून्यसाधोर्निर्दर्शनम्, साधोः समाचारः, वासीचन्दनकल्पः पिहितास्रवश्च साधुः श्रमणस्य तपःकर्मनिर्देशः, समतारहिततपोवैयर्थ्यम्, साधोरप्रमादशीलता। 2. पंचमहाव्रतनिर्देशः, मिथ्यात्वमायानिदानेति शल्यत्रयम् निःशल्यो व्रती, अल्पलेपीश्रमणः, रात्रौ साधोः चर्यानिर्देशः। अष्टौ प्रवचनमातरः साधोः शीलसंरक्षिकाः। 3. श्रमणस्य आवश्यककर्माणि तदपरिहार्यता ध्यानप्रतिक्रमणादिकं सार्थकं कुतो भवन्ति, द्वादशतपांसि तेषामपरिहार्यता फलञ्च। तपस्सु स्वाध्यायध्यानयोः प्रामुख्यम्।	1	1	16-20
					1	1
यूनिट IV		1. अपरिग्रहसूत्राणि- परिग्रहः सर्वपापनिमित्तकः, दुःखहेतुरेव, तदपहर्तुं				

			युक्तिवचनानि, अन्तोबाह्यपरिग्रहाणां स्वरूपनिदर्शनम्, साधोः परिग्रहत्यागोऽपरिहार्यः। 2. अहिंसासूत्राणि- धर्मस्य जीवनस्य च सारतत्त्वमहिंसा, हिंसाऽहिंसयोः लक्षणम्, अध्यवसानमूला हिंसा, तदभावेऽहिंसा, आत्मज्ञानिनामहिंसा, अहिंसाधर्मो महान् कथम् ?			